

เทศน์อบรมฆราวาส ณ วัดป่าบ้านตาด
เมื่อวันที่ ๑๘ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๑๙

ปฏิบัติเพื่อความพ้นทุกข์

จิต เป็นตัวทรง ในความเป็นอยู่ ตลอดถึงความสุข ความทุกข์ จิตเป็นผู้ทรง เป็นผู้รับผิดชอบทั้งปัจจุบันทุกขณะไป แม้อนาคต ก็ต้องเป็นไปจากจิตที่เป็นปัจจุบันอยู่เวลานี้ จิตต้องรับผิดชอบตัวเอง ความเป็นอยู่ ความมี ความจน ความสุข ความทุกข์สอดแสดงอยู่ที่จิต ความเป็นไปข้างหน้า จะมีความสุขความเจริญ จึงเป็นไปจากจิต

บุคคล และ สัตว์ ที่ได้รับความกระทบกระเทือน หรือความสัมผัสรับรู้ในสิ่งต่างๆ ที่นอกเหนือไปจากใจ ไม่มี! ใจจึงเป็นสิ่งสำคัญ ความรู้นี้ครอบโลกธาตุ อะไรจะมาสัมผัสจากไกล จากไกล ก็ต้องมาสัมผัสความรู้นี้ เพราะฉะนั้น ความรู้นี้จึงควรจะได้รับการอบรมให้รู้ และฉลาดเหมาะสมกับสิ่งที่มาเกี่ยวข้องกับตน เพื่อจะไม่ได้รับความกระทบกระเทือนบอบช้ำ อย่างน้อยที่สุด ก็พอมีทางหลบหลีกปลีกตัวได้จากอารมณ์ต่างๆ ไม่เช่นนั้น ก็รับเอา รับเอา และแยะ แยะไม่มีวันพ้นตัวได้เลย ทั้งนี้มีได้และเห็นได้ในที่ทั่วไป ไม่ได้หาดูกันยากเลย

ความทุกข์เพราะความจนนะ จะมีน้อยกว่าความทุกข์เพราะอารมณ์มายุ่งกวน ทำลายใจ ความทุกข์ชนิดนี้ไม่เลือกชาติ ชั้น วรรณะ ฐานะสูง ต่ำ มีหรือจนอะไรเลย มนุษย์ทั่วโลกยอมรับกันอย่างปฏิเสธไม่ได้

คำว่า “โลกเจริญๆ” จึงมักมีแต่คำเสกสรร โดยอาศัยวัตถุเป็นเครื่องบังหน้าว่า “โลกเจริญ” แต่ตัวโลก แก่น หรือรากฐานของโลก คือ ใจ หาความสุข ความเจริญ ได้ยากเต็มที แทบไม่มีคำว่า “สุข” อยู่ในดวงใจมนุษย์ เพราะไม่มีเครื่องก่อสร้าง และส่งเสริมให้หัวใจเจริญ นอกจากมีแต่เครื่องรบกวน ทำลาย ในอิริยาบถต่างๆ ตลอดกาลสถานที่เท่านั้น

คำว่า “เครื่องก่อสร้าง และเครื่องส่งเสริมหัวใจให้เจริญ” คือธรรม ผู้มีธรรม ใจย่อมเจริญ ใจย่อมมีความสุขความสงบได้ ฉะนั้นการส่งเสริมจิตใจด้วยธรรม มี ทาน ศีล ภาวนา เมตตาพรหมวิหาร สงสารเห็นใจเพื่อนมนุษย์ และสัตว์ที่อยู่ร่วมโลกกัน ใจย่อมเจริญชุ่มเย็นเป็นสุข ถูกต้องกับจุดประสงค์ที่โลกต้องการความเจริญ ไม่สักแต่ซื้อ และคำเสกสรรว่า “โลกเจริญ” ทั้ง ๆ ที่มนุษย์ทั่วโลกเป็นทุกข์ แทบลูกตาจะกระเด็น ขี้หัวใจจะหลุดหล่น เพราะใจพาให้ร่างกายเป็นกงจักร หมุนรอบตัวทั้งวันทั้งคืน ไม่มีเวลาหยุดยั้ง ผ่อนคลายบ้างเลย

คำว่า “กระแสของโลกเชียว” ก็คือ กระแสทางใจเชียวด้วยอำนาจความโลภไม่มีเพียงพอ ความโกรธ ความเคียดแค้น ความฟุ้งเฟ้อเห่อเหิมด้วยอำนาจแห่งความลุ่มหลงนั่นเอง ทั้งนี้เพราะจิตไร้สาระ ไม่มีคุณธรรมเครื่องหล่อเลี้ยงหัวใจ ใจจึงมีแต่ “ฟุบลง” ถ้ายืดเยื้อ ทั้งที่ว่า “โลกเจริญ” วัตถุต่างๆ ที่ว่าเป็นสมบัติเครื่องปลื้มใจมันทับถมมนุษย์ผู้ไม่รู้จักความพอดี ความโลภนั้นส่งเสริมตลอดเวลา นับแต่ตื่นจากหลับ กระทั่งนอนหลับได้พักใจสบหนึ่งในขณะที่หลับ แต่ไม่ใช่ขณะภาวนา ซึ่งเป็นการพักสำคัญเสียด้วย นอกนั้นเป็นเวลากิเลสราคะตัณหา เป็นต้น ย่ำยีมิได้ลดละปล่อยวางเลย แล้วใจจะหาความสงบสุขและความเจริญมาจากไหน?

ถ้าโลกยังไม่ยอมเห็นความสำคัญของจิตใจ แต่เห็นสิ่งอื่น ๆ เป็นของสำคัญกว่า จิตใจโลกจะหาความสงบสุขเจริญรุ่งเรืองไม่ได้เลย! แม้ศาสนาธรรมมีอยู่ ก็ไม่มีความหมาย ถ้าโลกไม่สนใจเสียอย่างเดียว ธรรมมีคุณค่ากับโลกที่สนใจใฝ่ธรรม ปฏิบัติตามธรรม เช่นเดียวกับอาหารมีคุณค่า อำนาจความสุขให้แก่ผู้รับประทานฉะนั้น

คนที่เกิดเป็นมนุษย์ในโลกเดียวกัน แต่บางพวกได้รับการอบรมจากศาสนาธรรมด้วยดี ย่อมได้เต็มรสแห่งความสงบสุขของธรรมทางใจ ที่ต่างจากรสความสุขของโลกล้วน ๆ อยู่มาก

ปราชญ์ผู้ฉลาดเหนือคน คือ พระพุทธเจ้า ท่านทรงลิ้มรสแห่งธรรมเต็มพระทัยแล้ว จึงทรงนำธรรมมาสอนโลก ให้ได้ปฏิบัติและเต็มรสตามท่าน ผู้ใดไม่สนใจธรรม ผู้นั้นพระพุทธเจ้าก็โปรดไม่ได้ การโปรดสัตว์โลกจะโปรดเฉพาะที่ควรโปรดได้ ไม่นอกเหนือธรรม ถ้าใครนอกเหนือธรรม ก็โปรดไม่ได้ ต้องยอมยกให้กิเลสต่างๆ เช่น ความโลภ ความโกรธ ความหลง ราคะตัณหา โปรดเอาเป็นลูกบาปธรรมของมัน (“ไม่ใช่ลูกบุญธรรม”)

พวกเราจะเป็นลูก “บุญธรรม” ของศาสนา หรือจะเป็นลูก “บาปธรรม” ของกิเลสล่ะ? รีบตัดสินใจเสียแต่บัดนี้ อย่ารอนาน เดี่ยว “พีบาปธรรม” จะมาเอาตัวไปเป็นน้อง “บาปธรรม” ของมัน “ลูกบุญธรรม” จะตกไป

เฉพาะอย่างยิ่ง การนั่งสมาธิภาวนา ทำแรกๆ ก็จะมีรู้สึกว่ามี ผิดเคือง ตะเกียกตะกาย วุ่นวาย แทบเป็นแทบตาย เหมือนจะเอาเข้าตะแลงแกง ที่ถูกเขาเอาไปฆ่าตัวเอง เพราะผลบุญ คุณธรรม ยังไม่เคยปรากฏ หากเป็นความพอใจอยู่บ้าง ก็พอพืดพอเหวี่ยงกันไป ถ้าไม่พอใจ และไม่เห็นผลในการทำเลย ก็ลำบากมาก นั่งเพียง ๒๐, ๓๐ นาที โอ๊ยโห เหมือนกับจะเป็นจะตาย จริง ๆ

จิตเมื่อได้รับการอบรมอยู่เรื่อยๆ จะมีขณะหนึ่งจนได้ที่จะเหมาะกับจังหวะอันดีงาม ที่จะก้าวเข้าสู่ความสงบ ให้เจ้าของได้ชมบุญวาสนาของตน และเกิดความเชื่อ ความเลื่อมใสขึ้นมา ผลนั้นแหละเป็นเชื้อแห่งความเชื่อ ที่จะให้เกิดความอุตสาหะพยายามขึ้นไป โดยลำดับ ดูเหมือนเคยเล่าให้ฟัง

ในการฝึกหัดเบื้องต้น ซึ่งเป็นไปด้วยความเชื่อความเลื่อมใสอยากทำ เวลาถามหัวหน้าวัด ท่านก็ว่า “ให้ภาวนา พุทฺโธ” นั่นแหละ ผมก็ภาวนา พุทฺโธ ก็เอา “พุทฺโธ” มาภาวนา ภาวนาไม่ทราบว่าจะเกิดขึ้นอย่างไรบ้าง ก็ทำไปแบบ “งูๆ ปลาๆ” อย่างนั้นเองด้วยความพอใจ อยากทำ

แต่สำคัญที่ “คำว่าพุทฺโธ กับสติกลมกลืนกันดี ตอนภาวนานั้น” ท่านว่า “ไม่ให้ส่งจิตไปที่อื่น ให้มีความรู้อยู่กับคำบริกรรมภาวนานั้น” เราก็จับตรงนั้น เพราะเราไม่มีความรู้กว้างขวางอะไรนี้ ก็ทำไปอย่างท่านว่านั่นเอง

พอทำลงไป กำหนด “พุทฺโธๆ ๆ” ปรากฏว่า ความรู้สึกที่ชานอยู่ในที่ต่างๆ นั้นค่อยๆ รวมตัวเข้ามา รวมตัวเข้ามา อาการของจิตที่แสดงอาการรวมตัวนั้นกลายเป็นจุดสนใจมากขึ้น ทำให้สติก็จดจ่อ ความตั้งใจก็เพิ่มขึ้นๆ จนปรากฏว่า จิตนี้สงบเงียบลงไปเลย

ตอนนั้น จิตขาดจากอารมณ์ต่างๆ หมดยุติทุกสิ่งทุกอย่าง เกิดความอัศจรรย์ขึ้นมาภายในใจ และเกิดความตื่นเต้นมาก ไม่นานจิตก็ถอนขึ้นมาเสีย เสียตายมาก “โอโห! เป็นอย่างนี้เอง!” นั่นแหละเป็นเชื้อสำคัญให้เกิดความอุตสาหะพยายาม ไม่ว่าจะเรียนหนังสือมากน้อยเพียงใด ลำบากลำบากขนาดไหน การภาวนาไม่เคยลดละเลย ต้องปล่อยเวลาไว้คือ สงวนเวลาไว้สำหรับทำภาวนา แต่ก็ไม่ค่อยได้เต็มเม็ดเต็มหน่วย นาน ๆ ตั้งแต่เรียนหนังสือมาจนกระทั่งได้ออกปฏิบัติ จิตสงบได้อย่างนั้นเพียงสามครั้งเท่านั้น

เหตุที่สงบไม่ได้นั้น เมื่อมาพิจารณาย้อนหลังแล้วก็พอทราบได้ว่า เพราะความยึดมั่นถือมั่น ความคาดหวังในผลที่เคยเกิดขึ้นมาแล้ว และผ่านไปแล้วนั้น มาเป็นอารมณ์ของใจ โดยไม่คำนึงถึงงานที่ทำในวงปัจจุบัน คือ “พุทฺโธ” ๆ ๆ ซึ่งจะทำให้เกิดผลเช่นนั้นขึ้นมาอีก จิตมาปล่อยงานอันนี้เสีย มีแต่ความมุ่งหวังอยากให้เป็นอย่างนั้น อย่างนั้น ผลจึงไม่เกิดอีกตั้งใจหมาย

เมื่อพอจาง ๆ ไป จิตไม่คอยมั่นหมายกับความสงบที่เคยเป็น และผ่านไปแล้วนั้น มันถึงรวมลงได้อีก พอจิตปล่อยความกังวลกับสิ่งที่เคยผ่านมาแล้วเมื่อไร ก็ปรากฏผลขึ้นมา พอปรากฏผลขึ้นมาที่ไร จิตก็เป็นอีกแล้ว อยากจะให้เหมือนอย่างวันนั้น วันนั้น

พยายามเข้า จิตก็มีความรู้สึกอยู่กับผลที่เคยได้ เคยเป็นในอดีตนั้นเสีย ไม่เข้ามาอยู่ในวงปัจจุบันซึ่งจะยังผลให้เกิดขึ้น ผลก็ไม่เกิด ทำเมื่อไรก็เป็นอย่างนั้นอีก จนกระทั่งหมดหวัง ปล่อยวาง แล้วมาทำภาวนาตามธรรมดา ไม่คิดคาดหวังข้างหน้า คิดแต่เป็นอีก แน่ะ!

มาทราบได้เมื่อภายหลัง จนกระทั่งได้ตั้งหน้าตั้งตาทำภาวนาจริงๆ ตอนหยุดการศึกษาเล่าเรียนแล้ว คราวนี้จะเอาจริงเอาจัง เป็นกับตายต้องให้รู้จิตดวงที่เคยเห็นเคยรู้แล้วนั้น จะหายไปไหนได้ จะต้องพยายามเอาให้ได้ ที่นี้ทำไม่หยุด กลางวันก็ทำ กลางคืนก็ทำ ทุกอิริยาบถไม่ลดละ ก็ปรากฏขึ้นมา เป็นความสงบเช่นนั้น

เมื่อปรากฏเป็นความสงบเช่นนั้นขึ้นมาแล้ว ก็ทำให้สงบนานขึ้นโดยลำดับ สงบได้นานแล้ว ไม่ตื่นเต้นที่นี้ การตื่นเต้นนั้นเป็นเหตุกวนใจเหมือนกัน กวนความสงบนั้นให้ถอยตัวออกมาได้ ที่นี้เมื่อเวลาชินต่อความเป็นเช่นนั้นแล้วก็ไม่ตื่นเต้น มีแต่คอยกำหนด คอยดูจิตที่แสดงตัวเข้าไปสู่ความสงบจะแสดงอะไรออกมา ก็ให้รู้อยู่กับจุดแห่งความรู้ที่สงบตัวลงไปแล้วโดยถ่ายเดียวเท่านั้น จิตก็สงบได้นานแนบแน่นขึ้นเป็นลำดับ ๆ

ความสงบของจิตแต่ละครั้ง ละครั้งนั้น นอกจากจะเป็นความสุข ความสบายในขณะที่สงบแล้ว ยังเป็นการสร้างฐานแห่งความมั่นคงของจิตได้โดยลำดับอีกด้วย จนกระทั่งปรากฏเป็นความแนบแน่นมั่นคงขึ้นภายในใจ ทั้งๆ ที่จิตไม่ได้รวมก็ตาม เมื่อกำหนดดูความรู้ของตนเมื่อใด ก็ทราบชัดว่าความรู้นั้นเด่น เป็นความสงบโดยลำพังตนเองอยู่ โดยเฉพาะ แม้จะคิดเรื่องอื่นใดได้อยู่ แต่ฐานแห่งความสงบนั้นไม่เคยลดละความเป็นของตนเลย

นี้เรียกว่า “จิตสร้างฐานเป็นความมั่นคงขึ้นภายในตัวเอง ท่านเรียกว่า “จิตเป็นสมาธิ” คือ เป็นความมั่นคงอยู่ในฐานของตน

การภาวนาเพื่อความสงบนั้น เราทำไม่ลดละ ก็ยิ่งสงบขึ้นไปเรื่อยๆ กลางวันก็สงบ กลางคืนก็สงบ เพราะทำอยู่ทั้งกลางวันกลางคืน ก็ยิ่งเป็นการสร้างฐานนั้น ให้มีความแนบแน่นมั่นคงยิ่งขึ้นโดยลำดับ กระทั่งอยู่ที่ไหน ก็มีความมั่นคงอยู่ภายในใจ นี้ท่านเรียกว่า “จิตเป็นสมาธิ” เป็นอย่างนี้

ความสงบเป็นอย่างหนึ่ง จิตที่เป็นสมาธิอยู่ตามฐานของตนนั้น เป็นอีกอย่างหนึ่ง

เวลาพิจารณาทางด้านปัญญา เมื่อจิตมีความอึดตัวอยู่ด้วยความสงบ จิตย่อมไม่หิวโหย กระวนกระวาย กับอารมณ์ต่างๆ ตามธรรมดาของจิตที่ไม่มีความสงบนั้น มีแต่ความหิวโหย คิดนั่นปรุจน์นี้ อยู่เรื่อยๆ พิจารณาอะไรก็ไม่ได้เหตุได้ผล ไม่ได้หลักได้เกณฑ์ เพราะหิวนั้นวางนี้ ปล่อยนั้นจับนี้ ไปหมด

ท่านจึงสอนให้จิตมีความสงบ ส่วนเวลาสงบมันก็สงบจนเกินไป สงบเสียจนเราจะให้สงบสักกี่ชั่วโมงก็อยู่อย่างนั้น เพราะเป็นความสบาย เลยกลายเป็น “สมาธิขี้เกียจ” จนกระทั่งได้ถูกครูบาอาจารย์ท่านดูดำ ว่ากล่าว จุดลากออกมาจากสมาธิ ให้ค้นทางด้านปัญญา จึงได้ใช้ปัญญา

พอเริ่มใช้ปัญญา ก็เพราะว่าจิตนี้มีความสงบตัวอยู่แล้ว มันก็ง่าย พอกำหนดออกไปในแง่ใด มันเข้าใจเป็นลำดับๆ การเข้าใจทางด้านปัญญานี้ ผิดกับสมาธิอยู่มาก

เข้าใจในอารมณ์ใด เข้าใจในเรื่องใด มันถอดมันถอนไปพร้อมๆ กัน ปล่อยางไปเรื่อยๆ ก็ทราบที่ “อ้อ! การปลดเปลื้องกิเลส ต้องปลดเปลื้องด้วยปัญญาเท่านั้น” เนอะ! นี้ก็เป็นความเห็นแง่เดียวอีก ไม่รอบตัว ไม่พอดี จึงทำให้เกิดความเพลิดเพลิดในการพิจารณาทางปัญญาโดยลำดับ

การพิจารณาไม่ลดละ พิจารณาอะไรที่ว่าไม่ลดละ ก็พิจารณาเรื่องธาตุ เรื่องขันธ ซึ่งมีความเกี่ยวเนื่องกันอยู่ โดยเป็นสัจธรรมอันเดียวกันนั่นเอง ทั้ง ๔ อย่างนี้อยู่ด้วยกัน คือ ทุกข์ ก็แสดงอยู่ทั้งกลางวันกลางคืนอยู่ในร่างกายและจิตใจ สมุทัย ก็แสดงขึ้นมาโดยลำดับ ถ้าเราปล่อยเมื่อใด สมุทัย คือความฟุ้งเพื่อเห่อเหิมไปในแง่ต่างๆ ซึ่งจะเป็นการสังสมกิเลส ก็แสดงตัวออกมาจากจิตดวงเดี่ยวนี่ มรรคได้แก่ สมาธิ ปัญญา ก็ดำเนินงานไปเรื่อยๆ ทำให้จิตสงบลงไปเรื่อยๆ แล้วปัญญาก็สอดส่องดูธาตุ ดูขันธ ดูเรื่องของทุกข์เรื่องของสมุทัย หรือ เรื่องของอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ซึ่งมีอยู่รอบตัว พิจารณาแล้วพิจารณาเล่าจนมีความชำนาญชำนาญ

ความชำนาญภายในจิตนี้ เมื่อเป็นความจริงแล้ว ไม่ได้เหมือนความจำ ที่แรกก็พิจารณายากลำบาก จะคลี่คลายอะไร อวัยวะแต่ละส่วน ละส่วน ออกไป ให้กระจายตัวออกไปนี่ก็รู้สึกเขื่องช้า แต่พอสติปัญญามีความสามารถแล้ว ก็พิจารณาได้อย่างรวดเร็ว กำหนดอวัยวะส่วนใดมันกระจายออกไปหมดทั่วร่างกาย ช่างไปหมดเหมือนกับกระดาษขี้ม

จิต ก็ถืออันนี้เป็นอารมณ์แห่งการพิจารณา จะยืน จะเดิน จะนั่ง จะนอน ก็ถืออารมณ์แห่ง “วิปัสสนา” พิจารณาอยู่นี้เป็นลำดับๆ จนมีความสามารถเต็มที่แล้ว ก็ปล่อยาง เป็นขั้นๆ ไป ท่านเรียกว่า “ปัญญามีความแหลมคมกว่าสมาธิ” สมาธิเป็นเพียงความสงบ ปัญญาเป็นความคล่องแคล่ว เป็นความสอดส่องมองทะลุเหตุผลต่างๆ เรื่องธาตุ เรื่องขันธ ที่เราเคยจำว่า “อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา อันนี้เป็นอย่างหนึ่ง

พอ “อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา” ซึ่งเป็นความจริง ซาบซึ้งถึงใจแล้ว มันซึ่งมากตีมด่ำ ทำให้เพลิดเพลินต่อการพิจารณา ลืมวัน ลืมปี ลืมเดือน สถานที่ กาล เวลา ไม่ไปสนใจ นอกจากจะสนใจกับ “ความรู้” “ความเห็น” ที่ตนมุ่งหวัง อยากจะเข้าใจนั้น ก็เข้าใจไปโดยลำดับๆ เรื่องมีเท่านั้น เพราะฉะนั้นอยู่ที่ไหนจึงมีความพากเพียรตลอดเวลา นอกจากกลัวเสียเท่านั้น พอตื่นขึ้นมาก็ประกอบความพากเพียรโดยทางสติปัญญา จับอารมณ์แห่งวิปัสสนาที่พิจารณายังไม่จบสิ้น ปล่อยวางด้วยความเข้าใจ

เรื่องธาตุ ชั้นนี้สำคัญมาก ที่แรกก็พิจารณากระจายไปทั่วโลกธาตุนั้นแหละ เรื่องอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา พิจารณาไปหมด ไม่ว่าจะรูปสัตว์ไม่ว่าต้นไม้ ภูเขา เป็นสิ่งที่แปรสภาพเหมือนกันหมด จะยึดอะไรเป็นเรา เป็นของเรา มันยึดไม่ได้ มันไม่เป็นที่ไว้ใจทั้งนั้น เพราะกองแห่งไตรลักษณ์ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา มันไม่เป็นตัวของเรายู่แล้ว เมื่อทราบชัด จิตก็ไม่กังวล เพราะมีความเห็นชัดในสิ่งนั้นแล้วด้วยปัญญา

ประการแรกก็คือ จิตอิมัตว์ด้วยสมาธิ ไม่ค่อยไปกังวล

ประการที่สอง จิตอิมัตว์ด้วยความเห็นแจ้ง ด้วยปัญญาแล้ว

ที่นี้ก็คลี่คลายสิ่งที่ยังไม่พิจารณาออกด้วยปัญญา เมื่อเห็นชัดแล้ว มันปล่อย ที่นี้ปล่อย ดังที่เคยอธิบายมาแล้ว ใจค่อยหดตัวเข้ามาเป็นลำดับๆ เห็นชัดเท่าไรก็ยิ่งย่นกระแสะความรู้เข้ามา ที่แรกก็กว้าง ปัญญาวิ่งทั่วโลกธาตุ เหมือนว่าโลกธาตุนี้นี้หายไปหมด เพราะสติปัญญาที่วิ่งประสานกัน กับรูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัส อยู่ใกล้ไกลมากน้อย ลึกตื้น หยาบละเอียด มันขุดค้นคลี่คลายจนเป็นที่เข้าใจจึงปล่อยวาง ถ้ายังไม่เข้าใจ ก็ยังไม่ปล่อย แม้จะบังคับให้ปล่อย จิตก็ไม่ปล่อยอุปาทานความยึดมั่นถือมั่น ถ้าไม่เข้าใจด้วยปัญญาก่อนแล้วมันไม่ปล่อย พอเข้าใจเท่านั้นไม่ต้องบอก มันสลัดบับเดียวเท่านั้น นี่ท่านเรียกว่า “ปล่อยด้วยปัญญา” ไม่ใช่บังคับให้ปล่อยเอาเฉยๆ

ความโง่ เป็นผู้พาให้ถือ ความฉลาดเป็นผู้พาให้ปล่อยวาง ท่านจึงสอนให้อบรมทางสติปัญญาให้มากในการพิจารณา ผลสุดท้ายก็ไม่ไปไหน สติปัญญาต้องวกกลับเข้ามา ธาตุชั้นนี้ที่เคยยึดถือว่าเป็นตัวของตัวแท้ๆ เพราะธาตุชั้นนี้เป็นสมบัติของใจ โดยความสำคัญมันหมาย ใจจึงยึดมั่นถือมั่นมากมาแต่กำเนิดไหน ๆ มันก็ถือธาตุถือชั้นนี้เป็นสำคัญ ถือว่าเป็น “เรา” ทั้งหมดในร่างกายนี้ ทุกข์เป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาก็ยังถือว่า “เราเป็นทุกข์” “เป็นทุกข์ของเรา” อยู่นั่นเอง

ร่างกายทุกส่วนก็ทราบแล้วว่ามันแปรปรวน จิตก็ยังไปแย่งเขามาว่า “เป็นเรา” “เป็นของเรา” แย่งอนิจจัง แย่งทุกขัง แย่งอนัตตา มาเป็นตัวของตัวเองจนได้ ก็เพราะความหลงพาให้เป็น

การที่จะถอดถอนความหลง ที่ซึ่มซาบจนฝังใจ รากเหง้าเค้ามูลมันฝังลึกขนาดไหน จะไปถอนเองง่าย ๆ ได้เมื่อไร ต้องพิจารณาหลายครั้งหลายหน จนเกิดความชำนาญชำนาญ ครั้งนั้นครั้งนี้ หลายเที่ยวหลายตลบตบทวน มันก็ค่อยแจ่มแจ้งขึ้นมา จนถึงรากถึงฐานของกิเลสอวิชชา มันก็ปล่อยของมันเอง

เรื่องรูป ก็ดูและพิจารณาอยู่อย่างนั้นแหละ ทั้งวันทั้งคืน เอาเป็นสนามที่ท่องเที่ยว เป็นทำเลที่ท่องเที่ยวกรรมฐาน กรรมฐานได้แก่ที่ไหน ที่สำคัญก็คือ “เกสา โลมา นขา ทันตา ตโจ” ออกจากร่างกายของเราทุกส่วน เที่ยวกรรมฐานที่ตรงนี้ด้วย “อาจารย์จิต” “อาจารย์” คือ การท่องเที่ยวของจิต พิจารณาให้เห็นชัดตามความจริง ทั้งภายนอกภายในส่วนร่างกายของเราทุกสัดทุกส่วน โดยทาง “ปฏิกุศล” หรือโดยทาง “ไตรลักษณ์” โดยความเป็นธาตุ ตามแต่โอกาส และความถนัดแต่ละครั้งไป

วันนี้ก็พิจารณา คราวหน้าก็พิจารณา คราวไหนก็พิจารณา พิจารณาหลายครั้งหลายหน มันหากซึ่มซาบเข้าไปเอง จนเข้าใจชัด พอเข้าใจชัดแล้วไม่ต้องบอก มันก็ปล่อยวางของมันเอง

เวทนา ก็เกิดอยู่กับกายกับใจ ไม่เกิดอยู่ที่ไหน นี่ก็สังขธรรม คือ “ทุกข์ อริยสัจ” ท่านบอกแล้วชัด ๆ ว่าเป็นของจริง แต่เราไม่ยอมรับเป็นของจริง เอาแต่ของปลอม ๆ เข้ามาแทรกมาสิง มาฝังในหัวใจ ใจก็เลยปลอมไปทั้งดวง สิ่งที่ปลอมนั้นมันให้ความสุขที่ไหน ไม่ให้ความแน่ใจได้เลย เช่น เงินปลอม เราจะไปจับจ่ายใช้สอยได้ที่ไหนก็ใช้ไม่ได้ ถึงจะเป็นรูปลักษณะเหมือนของจริงก็ตาม มันปลอมโดยทางสมมุติ นี่มันก็ปลอมอีกทางหนึ่งเหมือนกัน

สมมุติภายในของเรามันปลอมอยู่ที่นี้ เมื่อไปคว้าเอาของปลอมเข้ามาแทรกไว้ในจิต จิตก็เลยกลายเป็นจิตปลอม จิตลุ่มหลงไปเสีย ผลของมันจึงเกิดเป็นความเดือดร้อน การพิจารณาก็คือ ปล่อยให้ปล่อยคืนตามของเดิมเขา ไม่ฝืนความจริงอันดั้งเดิม “รูป อนิจจัง รูป อนตตา” นี่เป็นของดั้งเดิม รูป ทุกข์ เป็นของดั้งเดิม ให้พยายามพิจารณาให้เห็นชัดปล่อยลงตามความเดิมของเขา ปล่อยลงสภาพดั้งเดิมของเขา เราก็ให้อยู่ดั้งเดิมของเรา

อย่าไปป็นเกลียวกับความจริง อย่าป็นเกลียวกับความดั้งเดิมของเขา อันใดดั้งเดิมของใคร ให้อยู่ตามสภาพเดิมของตน เวหนาก็ให้อยู่ตามสภาพของมัน ให้อุ้ตามความจริงของมัน

เราเป็นคนหลง เราต้องแก้ตัวให้เป็น “คนรู้” ถึงจะแก้กันได้ หลงไปเท่าไร มันก็ยิ่งเพิ่มความทุกข์ เราไม่เห็นโทษ ไม่เห็นความหลงของเรา ก็ต้องได้ทุกข์อยู่เรื่อยไป ไม่เห็นโทษของความหลง ก็ต้องพิจารณาให้อู้ เมื่อรู้แล้ว ความหลงก็ดับไป ใจก็ไม่ยึดไม่ถือและไม่หนัก มันจะเกิดขึ้นมากน้อยเพียงไร ใจก็ไม่หนัก

ทุกข์เวทนาที่เกิดขึ้นในร่างกายนี้ แม้ทุกข์มากจนขนาดทนไม่ไหว ต้องตาย! ตายก็ตายไปเถอะ เมื่อสติปัญญาเป็นตัวของตัวเองแล้ว ไม่เข้าไปเกี่ยวข้อง ไม่เข้าไปแบกไปหามแล้ว ทุกข์ก็สักแต่ว่าทุกข์เท่านั้น ไม่สามารถทำลายจิตใจได้ เพราะจิตใจนี้มีความมั่นคงด้วยสติปัญญา

คำว่า “สัญญา สังขาร วิญญาณ” มันก็เหมือนกัน ดังที่พูดมาแล้ว หลายครั้งหลายหนนั้นนะ เป็นแต่เพียงจำได้แล้วดับไป ดับไป เกิดดับ เกิดดับ พุดง่าย ๆ เอาสาระอะไรมันได้ละ

จงพิจารณาให้เป็นความปรากฏขึ้น และความดับไปของเขาเท่านั้น เราไม่ต้องไปปักลงลึกยิ่งกว่านั้น จะเลยขอบเขตแห่งความจริงไป มันก่อความกังวลให้ตน สัญญาเป็นของเรา นี้ปักลงไปแล้วนะ! สัญญาดี สัญญาไม่ดี ฉันจำได้ดี ฉันจำไม่ได้ จำได้ก็เป็นเรา จำไม่ได้ก็เป็นเรา อะไรก็เป็นเราไปหมด นี่มันเลยความจริงไปเสีย ก็เกิดความทุกข์ จำไม่ได้ก็โมโหบ้าง อะไรบ้าง แล้วหลงไปตามสัญญาอารมณ์ ความหมายไป ความหยุ่งไปในสิ่งที่ไม่ควรหยุ่ง ยึดในสิ่งที่ไม่ควรยึด มันเป็นการฝืนหลักธรรมชาติ ฝืนความจริงแห่งธรรม จึงเกิดทุกข์

การพิจารณาเรื่องอาการทั้ง ๕ นี้ พิจารณาให้เห็นตามความเป็นจริงของมัน ปล่อยลงไปตามความจริง การปล่อยนั้นคือการวางภาระนั้นลง เหตุที่จะปล่อยก็คือ เมื่อรู้ตามความเป็นจริงของมันแล้ว มันก็ปล่อยของมันเอง จิตก็เรียกว่า “ฉลาด” ถึงจะปล่อยได้ ถ้าไม่ฉลาด ก็ถือวันยังค่ำคืนยังรุ่ง ตลอดกัปตลอดกาลป์ ไม่มีวันปล่อยวางได้เลย ท่านจึงว่า “ถือภพ ถือชาติ เกิดนั้น เกิดนี้” เกิดเพราะความหลงนั่นเอง ไม่ใช่เกิดเพราะความรู้

“วิญญาณ ฟังดูซิ วิญญาณ ตั้งแต่วันเกิดมาก็ได้ยินกันอยู่แล้ว มันก็ควรจะชินชากันบ้าง ไม่ควรจะหลงอยู่ตลอดเวลา เมื่อกระทบทาง รูป เสียง กลิ่น รส เครื่องสัมผัสต่างๆ

เข้ามารับทราบภายในความรู้นี้โดยลำดับๆ และเกิดดับพร้อม ดับพร้อม ยังหลงยึดมั่นได้อยู่

เรื่องความหลงนั้น มันไม่ชินชา มันเพลินที่จะหลงเรื่อย ๆ โดยไม่ยอมรู้สึกตัวเลย ทุกข์มันก็มีมาเรื่อย ๆ เราจะบ่นขนาดไหน มันก็ไม่เกิดประโยชน์ ถ้าไม่พิจารณาให้ลงถึงความจริงของมัน ท่านจึงสอนให้ปล่อยด้วยสติปัญญา คำว่า “ปล่อย” ก็คือรู้แล้วปล่อย เหตุที่จะรู้ ก็ต้องพิจารณา พิจารณาแล้วพิจารณาเล่า อาการทั้ง ๕ นี้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวแกมมัญฐาน (กรรมฐาน) เทียวอยู่ในนี้แหละ ไม่ได้ไปภูเขาเลากอที่ไหนก็ตาม ให้ท่องเที่ยวอยู่ตามนี้ เบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง สถานกลาง อยู่ภายในร่างกายนี้ ชื่อว่า “เที่ยวกรรมฐาน” ตามพระอริยเจ้า

เบื้องบน ก็คือ ตั้งแต่ศีรษะลงมา ข้างล่างแต่พื้นเท้าขึ้นไป เข้ามาส่วนร่างกายภายใน พิจารณาทั้งภายในภายนอก เป็นกองอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ให้เห็นชัดตามความจริงให้เห็นโทษแห่งความหลงของตน เมื่อพิจารณารู้ตามความจริงแล้ว มันก็เห็นโทษแห่งความหลงเท่านั้นคนเรา! เมื่อเห็นโทษแล้วจะฝืนยึดไว้ได้อย่างไร มันก็ปล่อยเอง! ทุกสิ่งทุกอย่างต้องพิจารณาให้รู้ทุกสิ่งมันถึงจะปล่อยได้ รู้เต็มที่ ปล่อยเต็มที่ ถ้าไม่เต็มที่ก็ยังคงยึดต้องถือ เป็นแต่เพียงว่าเบาลงไป เบาลงไป อาศัยการพิจารณาแล้วพิจารณาเล่า จนถึงหลักความจริงเต็มที่ก็ปล่อยโดยสิ้นเชิง

ทางเดินของสติปัญญามีอยู่เรื่อย ๆ เหมือนกับเชือกมีอยู่ที่ไหน ไฟจะไหม้ไปโดยลำดับๆ มีเชื้อแห่งกิเลสอาสวะอยู่ที่ไหน ปัญญาเหมือนกับไฟเป็นเครื่องเผาเผาภิเลส จะซึมซาบไปตามลำดับลำดับ เช่น พิจารณาเรื่องภายนอก จนรู้ทั่วถึงแล้วก็หมดเชื้อไฟ ปัญญาไม่ออก ไม่ไปสนใจ เอ้า! ยังมีอยู่ตรงไหน? ติดข้องอยู่ตรงไหน? เช่น รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ จิตจะมาพิจารณาที่นั่น เพราะเชื้อแห่งกองทุกข์มันอยู่ที่นั่น อุปาทานอยู่ที่ไหน? กองทุกข์อยู่ที่นั่น! สติปัญญาจะต้องหมุนตัวเข้าไปตามนั้น เมื่อเข้าใจแล้วก็ปล่อยไป ปล่อยไป พอปล่อยหมดแล้ว ก็หมดเชื้อ ไม่ต้องไหม้ต่อไปอีก เพราะเข้าใจแล้วนี้ ไม่ต้องพิจารณาไปอีก ไม่เผาอะไรอีก

ปัญญา เครื่องเผาภิเลส แต่กิเลสไม่มีอยู่ที่นั่น มันก็ปล่อยไปเรื่อยๆ ปล่อยเข้าไปจนกระทั่งไปเผาจิตนั่นนะ เพราะกิเลสอาสวะมันเข้าไปรวมตัวอยู่ที่จิต หากเป็นเครื่องบอกมันเอง มันสืบทอดกันไปเรื่อยๆ จนกระทั่งหมดเชื้อแห่งอาสวะแล้ว ไฟก็ไม่ลุกลามไป ปัญญาทั้งหมดปัญหา สันภาระที่จะต้องพินิจพิจารณาเพื่อแกะอะไรอีก

เมื่อเข้าถึงจุดสำคัญนี้ ท่านว่า “อวิชชาปลุกยา สงุขารา สงุขารปลุกยา วิญญาณ” ว่าเป็นแถวเป็นแนวไป ตัวอวิชชาจริง ๆ คืออะไร? มันไม่รู้ เวลาจะรู้ ก็รู้ตามหลักธรรมชาติที่พิจารณาเข้ามา เข้ามา ย่นเข้ามา ปล่อยเข้ามา สืบต่อกันเข้ามาทางสติปัญญา

ปัญญาชั้นนี้ละเอียดลอสุขุมมากทีเดียว เหมือนกับน้ำซบน้ำซึม ไหลรินอยู่ทั้งแล้ง ทั้งฝน ไม่มีหยุดมียั้ง คั้นไปคั้นมา พินิจพิจารณาอยู่อย่างนั้น หลายครั้งหลายหนจนเข้าใจ

กองแห่ง “วิญญาณ” จริง ๆ คืออะไร กองทุกข์จริง ๆ คืออะไร? ภพชาติเกิดขึ้นได้ มันเกิดขึ้นได้เพราะอะไรเป็นสาเหตุ? เฮ้อ มันก็มารวมมารู้อยู่ที่ใจ ใจนี่เองเป็นตัวภพตัวชาติ เพราะเชื้อแห่งภพแห่งชาติมันฝังอยู่ภายในใจ สติปัญญาหยั่งทราบเข้าไปแล้ว ก็ขาดทะเลไปหมด ตบธรรมแผดเผาภิเลสภายในจิตใจหมดเกลี้ยง! ไม่มีอะไรเหลือ

สิ่งที่เหลือก็คือ “วิมุตติธรรม” ความหลุดพ้นแห่งใจ” พ้นจากสิ่งที่ปกปิดกำบังทั้งหลาย ตั้งแต่ส่วนหยาบจนถึงชั้นละเอียดสุด ที่เรียกว่า “อวิชชา” ลื่นซากไปหมดภายในใจ นั่นแลคือความพ้นทุกข์

ที่ท่านว่า “ปฏิบัติธรรม เพื่อความพ้นทุกข์” พ้นกันที่ทุกข์เคยมีอยู่แต่ก่อนนั้นแหละ แก่ทุกข์ได้ด้วยสติปัญญาแล้วก็พ้นกันที่นั่น ข้ามโลกข้ามสงสารข้ามกันที่นั่น ไม่ได้โดดข้าม โนนข้ามนี้ หรือเหมือนเขาข้ามน้ำทะเลที่ไหนดอก! มันข้ามตรงนั่นเอง แต่ท่านแยกเป็น “สมมุติ” ออกไปว่า “ข้าม ๆ” ความจริงก็ “สลัดภัย ที่อยู่ภายในจิตใจของตนออกหมดนั่นแล เชื้อแห่งภัยมีอยู่มากน้อยเพียงไรภายในใจ สลัดออกหมดด้วยสติปัญญา แผดเผาจนให้เกลี้ยง ไม่มีอะไรเหลือ นั่น! ท่านว่า “ความพ้นทุกข์” ว่า “ท่านตรัสรู้ก็ดี, บรรลุธรรมก็ดี” ก็บรรลุถึงความบริสุทธิ์นั่นเอง เรื่อง “สมมุติ” นั้นก็ว่างไป

นี่แหละ หลักธรรมชาติเป็นอย่างนี้ เมื่อรู้เช่นนี้แล้ว ปัญหาทั้งมวลที่มีอยู่ในโลกกว้าง แคบ ลึก ตื้น หยาบ ละเอียด ขนาดไหนก็หมดไปโดยสิ้นเชิง

จิต เมื่อคลี่คลายปัญหาออกจากตนหมดสิ้นแล้ว ก็ไม่มีเรื่อง เรื่องอะไร ๆ จึงไม่มี เมื่อถึงขั้น “อะไรไม่มี” แล้ว ผู้ที่รู้ว่า “อะไรไม่มี” นั่นนะ คือ ความพอตัวเต็มที่แล้ว” ไม่ต้องการที่จะเอาอะไรมาเสริมอีก เช่น ความสรรเสริญก็แล้ว ความนิทานก็แล้ว เพราะอันนี้เป็นอาการแห่ง “สมมุติ” ทั้งหมด จิตนั้นเป็นผู้พอตัวแล้วในคำว่าดีและชั่วทั้งหลาย ท่านให้นามผู้ที่ถึงความพ้นทุกข์แล้วนั้นว่า “ปุญญาปาป ปหินบุคคล” คือเป็นผู้ละบุญบาปได้แล้ว

“บุญ” ก็คือ ความสุขที่เป็นฝ่ายสมมุติ ที่แรกก็อาศัยบุญกุศลที่เราสร้างไปในทางสมมุตินี้ เป็นเครื่องสนับสนุนไปโดยลำดับ จนกระทั่งถึงความพ้นทุกข์ เมื่อถึงความพ้นทุกข์

แล้ว ความพันทุข์นั้นแล ถ้าจะเรียกว่า “บุญ” ก็เป็น “ปรหม์ อย่างยิ่ง” พันจากชั้นสมมุติไปหมด บุญเป็นเครื่องสนับสนุนไปถึงนั้นแล้วก็หมดปัญหา บาปก็หมดไป

คำว่า “บาป คือ ความเศร้าหมอง” คือ ความทุกข์ที่เกิดขึ้นเพราะอำนาจแห่งกิเลส เมื่อกิเลสสิ้นไปแล้ว บาปก็สิ้นไป ความเศร้าหมองก็สิ้นไป สิ่งที่ว่าสิ่งทั้งหลายสิ้นไปนั้นแล คือ ธรรมชาติล้วนๆ ได้แก่ความสุขอันบริสุทธิ์ล้วนๆ นั้นเป็นจุดหมายปลายทางแห่งผู้ปฏิบัติเพื่อความพ้นทุกข์

เมื่อถึงความพ้นทุกข์แล้ว ความหวังทั้งหลายก็หมดไป ความอึดพอมิเต็มหัวใจ อึดพอดลottedเวลา “อกาลิโก”

ธรรมที่กล่าวนี้เป็นมาจากโนนแหละ จากลุ่มลูกคลุกคลาน จากความตะเกียกตะกาย ความอุตสาหะพยายามนั้นแหละ เป็นพื้นฐาน เป็นเครื่องสนับสนุนมาโดยลำดับๆ จนถึงความพ้นทุกข์ได้

“ความพ้นทุกข์ไปได้ เพราะความเพียร” คือ เพียรไม่หยุดไม่ถอย เพียรปลดเปลื้องตนเองโดยลำดับๆ อย่างที่เราเพียรสร้างบุญ สร้างกุศล นี้แล

เมื่อจิตบริสุทธิ์แล้วนั้น บุญกุศลอันนี้จะมิให้ผลหรือ? ให้ผลตลอดมา! ดังที่พระพุทธเจ้าเสด็จไปสถานใด มีแต่คนเคารพบูชาสักการะด้วยเครื่องวัตถุไทยทานต่างๆ เป็นเพราะอำนาจแห่งบุญกุศล ที่พระองค์ทรงสร้างมานั้น มีประชาชนจำนวนมากพูดว่า “การที่พระองค์เสด็จไปไหน มีแต่คนเคารพบูชา ตลอดถึงเทวบุตร เทวดา ไม่อดอยากขาดแคลน เดียรดาษไปด้วยวัตถุทานต่างๆ นั้น เป็นเพราะพระองค์เป็นพระพุทธเจ้า

พระองค์ตรัสปฏิเสธว่า “ไม่ใช่เป็นเพราะความเป็นพระพุทธเจ้าของเรา สิ่งทั้งหลายที่มีประชาชนนำมาสักการะบูชา ถวายเป็นปัจจัย ไทยทานมาน้อย เกิดขึ้นเพราะอำนาจแห่งกุศลของเรา ที่เคยสร้างมาต่างหาก แม้แต่ความเป็นพระพุทธเจ้า ก็ยังเกิดขึ้นมาจากกุศลของเราที่สร้างมา ไม่ใช่สิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นเพราะอำนาจแห่งความเป็นพระพุทธเจ้าของเราอีกหาไม่” ท่านว่า

เหตุนั้น บรรดาพระสาวกทั้งหลาย ที่ได้บรรลุธรรมแล้ว ก็ยังต้องมี “เอตทัคคะ” ต่างๆ กัน นั่นก็เพราะอำนาจแห่งกุศล ศีล ทานของท่าน ที่ได้สร้างมามากน้อย เช่น พระสิวลี เป็นต้น ไปไหนมีแต่คนเคารพพนับถือบูชา จตุปัจจัยไทยทานนี้เคลื่อนกลาดไปหมด ท่านไปที่ไหนไม่มีความอดอยากขาดแคลน สาวกทั้งหลายที่เป็นพระอรหันต์เหมือนท่าน แต่เรื่องอดีตเรากลากไม่มีองค์ไหนเสมอเหมือน เว้นแต่พระพุทธเจ้าเพียงพระองค์เดียว

เท่านั้น ต้องมีพระสืบลีเป็นที่หนึ่ง นี่จึงว่าบุญกุศลต้องตามสนองท่านอย่างนี้ตลอดไป จนกระทั่งถึงวาระสุดท้าย คือ สลายชั้น

ชั้นสลายไปแล้ว เป็นอันว่าหมดการฟุ้งฟิงอาศัยในบุญกุศล ที่เป็นส่วนสมมุตินี้ เหลือแต่ความบริสุทธิ์ล้วนๆ แล้วหมดปัญหา! เมื่อยังไม่หมดธาตุชั้นเมื่อใด บุญกุศลต้องตามสนับสนุนจนได้ ตลอดอวสาน

การแสดงก็เห็นว่าสมควร โปรดนำไปพิจารณา เอละ

๐๐๐๐๐๐๐๐๐